

23, спр. 790. 11. Пиріг Р., Цепенда І. Листування Микити Хрущова з питань евакуації українського і польського населення за Люблінською Угодою 1944 р. // Архіви України. – 1998. – № 3. 12. ЦДАВОУ, ф. 4959, оп. 1, т. 1, спр. 9. 13. Дипломатический словарь в 3-х томах. Т. II. – М., 1986. 14. ЦДАВОУ, ф. 4959, оп. 1, т. 1, спр. 27. 15. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1467. 16. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1471. 17. Депортації: Західні землі України: к. 30-х – п. 50-х рр. Документи, матеріали, спогади. У 3-х т. – Т.2. 1946-1947. – Львів, 1998. 18. ЦДАВОУ, ф. 4959, оп. 1, т. 1, спр. 13. 19. ЦДАВОУ, ф. Р-2, оп. 7, спр. 1839. 20. Государственный

архив Российской Федерации. (далі – ГАРФ), ф. 9401, оп. 2, д. 105. 21. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1448. 22. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1464. 23. ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 1468, арк. 308. 24. Ткачов С.В. Польсько-український трансфер населення 1944–1946 рр. Виселення поляків з Тернопілля. – Тернопіль, 1997. 25. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (далі – AAN), Zesp. 47 A4, Generalny Pełnomocnik Rządu R.P. do spraw repatriacji, sygn. 12.

Надійшла до редколегії 11.04.12

Г. Савченко, канд. іст. наук, проф.

УКРАЇНСЬКИЙ РУХ У СІМФЕРОПОЛЬСЬКОМУ ГАРНІЗОНІ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ В 1917 Р.

У статті проаналізовано зародження та розвиток українського руху в сімферопольському гарнізоні російської армії в 1917 р. Висвітлено заходи українських військових по формуванню національних частин та їх спрямування у фронті з'єднання, які підлягали українізації.

In the article the origin and the development of Ukrainian movement in the Simferopol garrison of the Russian army in 1917 is analyzed. The measures of Ukrainian military personnel for formation of national military units and their sending to front-line military units, where only Ukrainians were on service, are examined.

У революційних подіях 1917 року важливу роль відігравали солдати та офіцери гарнізонів російської армії. Українці-військові були активними учасниками українського національно-визвольного руху, який охопив армійські частини фронту і тилу, флоту.

На Кримському півострові дислокувалися сухопутні піхотні запасні полки, артилерійські, інженерно-технічні частини, а також дружини державного ополчення. Запасні полки, у яких формувалися маршові роти, були основним резервом поповнення діючої армії. Дружини державного ополчення комплектувалися ратниками (запасними солдатами) старшого віку і використовувалися для охорони заводів, складів, портових споруд.

Одним із найчисельніших у Криму був сімферопольський гарнізон. У місті квартирували 32, 33 та 34 піхотні запасні полки, знаходився штаб 38-ї піхотної запасної бригади та інші частини [2, с. 21, 30, 43, 44; 15, л. 1], серед особового складу яких був значний відсоток українців. У зв'язку з тим, що українці у російській армії за національною приналежністю не виокремлювалися визначити їх чисельність у гарнізоні важко. Проте, існують дані про приблизне число українців, які служили у військових частинах, розміщених у Сімферополі. Так весною 1917 р. у місті проходили службу більше одинадцяти тисяч вихідців із України [6, с. 35].

В українській радянській історіографії інформація про український рух в гарнізонах російської армії, сімферопольському зокрема, замовчувалася. Поодинокі згадки про нього подавалися лише як прояв контрреволюційної діяльності українських організацій. В умовах незалежної України про український рух у гарнізоні Сімферополя знаходимо фрагментарні свідчення у працях В. Голубка, В. Сергійчука [1, 3]. Між тим, введення в науковий обіг нових джерел та їх аналіз дозволить охарактеризувати масштаби розвитку українського руху, його наповненість і спрямування як органічної складової загальноукраїнських революційних процесів 1917 р.

На початку березня 1917 року в Сімферополі відбулося перше зібрання українців, у якому взяло участь близько 200 осіб. Більшість із них складали військові місцевого гарнізону. Набагато велелюднішим було наступне українське гарнізонне віче. На нього прийшли більше 7 тисяч офіцерів і солдатів-українців. Проте, як свідчать спогади, учасники віча аж ніяк не нагадували однорідну національну спільноту. Лише близько 300 чоловік із учасників цієї багатотисячної маніфестації вважали себе українцями, а решта без вагань відгукувалися на звернення "хахли" та "малороси" [6, с. 32-35].

Очевидним було те, що до військових необхідно було донести розуміння національної самоідентифікації, завдань українського національно-визвольного руху,

убезпечити їх від можливого поглинення революційним хаосом, який охопив російську армію і флот. Українські організації, які створювалися у гарнізонах, мали стати на чолі українських військових, бути як пропагандистами, так і організаторами боротьби за демократичну Україну. Революційний порив українців-військових потрібно було спрямувати у русло організованості, надати йому ознак планомірної роботи.

На початку березня 1917 року була заснована сімферопольська Українська громада. Раду громади очолив учитель гімназії Клименко. Своє завдання Рада вбачала в організації просвітницької роботи серед українців-воєнків сімферопольського гарнізону. Наступним кроком в організаційному становленні воєнків-українців сімферопольського гарнізону було створення комітету Українського військового клубу імені гетьмана Петра Дорошенка. Він і перебрав на себе керівництво діяльністю українців у військових частинах міста [6, с. 34].

Шляхом агітаційно-пропагандистської роботи посли українських організацій прищеплювали солдатам усвідомлення приналежності їх до української нації і України. Основна увага зверталася на формування національної свідомості воїнів-українців. "По своїй ідеї лекції мали підкреслити нашу національну окремішність", – зазначав Ю. Тютюнник. Популярність української пропаганди зростала. У сімферопольському гарнізоні пропагандистською роботою активно займалися члени Ради української громади. Керували нею прапорщики Мацько та Тютюнник. Вони входили в гарнізонну Раду солдатських депутатів і відстоювали там право ведення культурно-просвітньої роботи серед військових їх рідною мовою. Українці запропонували поділити солдатів гарнізону на національні секції і проводити роботу в кожній секції окремо [6, с. 34].

Українці сімферопольського гарнізону з ентузіазмом і надією зустріли повідомлення про скликання в Києві на початку травня 1917 року 1-го Всеукраїнського військового з'їзду. Вони сподівалися на вказівки від Української Центральної Ради щодо розвитку національного військового руху. Проте, події в Києві не завжди давали відповіді на нагальні питання. Нерідко вони ще більше додавали невизначеності тим військовим, які були далеко від центру. У подібній ситуації опинилися і українці-військові у Сімферополі. "Якимсь загадковим хаосом повіяло із Києва, – згадував Ю. Тютюнник, – і ніхто з нас не знав, чи той хаос є наслідком дійсного хаосу в головах керманичів політичних груп, партій, що об'єднувалися в Центральній Раді, чи, може, якась геніальна рука навмисне утворює той хаос, маючи на меті з хаосу витворити нові форми життя нації. Перше ми тільки умовно припускали, а в друге вірили" [6, с. 38].

Не зважаючи на подібні міркування, ухвали з'їзду щодо українізації армійських частин, Чорноморського флоту були сприйняті як керівництво до дії. Сімферопольський військовий клуб імені гетьмана Дорошенка, вітаючи 23 травня 1917 р. Українську Центральну Раду, прохав її проводити в життя постанови і резолюції першого Всеукраїнського військового з'їзду. Українці хотіли якомога швидше знати номери трьох корпусів, які вищим російським військовим командуванням були "названі українськими", щоб направляти туди поповнення українськими маршовими ротами. "Ми даємо слово умерти всі за здобуту свободу російську, коли Тимчасовий Уряд Російський задовольнить перебування Української Центральної Ради і Генерального Комітету Українського як головного правління українського народу", – запевняли члени клубу [4, с. 333, 334].

Навесні 1917 р. військовики-українці Сімферополя досить лояльно ставилися до політики Тимчасового уряду. Не було в них і яскраво виражених антивоєнних настроїв. У той же час вони активно виступали проти дій військового командування, які, на їх думку, могли зашкодити розвитку українського національно-визвольного руху. Одною з таких проблем було перебування польських військових формувань на території України. Весною 1917 р. в Україні (Київщина, Полтава, Чугуїв) продовжувалося формування польських національних частин. Українські військові насторожено ставилися до їх дислокації в Україні. Настороженість з часом переросла у вимогу припинити створення польських формувань в Україні, а вже існуючі вивести з її території. Так, Український військовий клуб сімферопольського гарнізону прохав Центральну Раду "зажити всіх рішучих заходів перед Тимчасовим урядом щоб вивести всі польські легіони з території України і не дозволяти формування нової польської дивізії у м. Києві" [10].

Сімферопольський гарнізон опинився в епіцентрі руху по українізації запасних частин на Кримському півострові. Усупереч волі російського командування українізовані частини стали виникати самочинно. Начальник 38-ї піхотної запасної бригади полковник Кондратьєв 21 травня 1917 р. повідомляв штаб Одеського військового округу про те, що "Сімферопольська українська організація проявляє посилену діяльність, яка має кінцеву мету формування запасного українського полку".

Українці виробили свою тактику досягнення кінцевої мети. У трьох запасних полках, дислокованих у Сімферополі, вони простим переводом солдатів із підрозділу в підрозділ формували українські роти, вибирали ротних командирів із офіцерів українців. У кожному полку роти зводилися в український батальйон. До визначеної мети українці йшли самочинно, не чекаючи дозволу командування. Не зважали вони і на "увещання" гарнізонного комітету, який негативно ставився до дій українців [13, арк. 21].

Військовики-українці заявляли про необхідність відправки цілісних українських маршових рот у фронтові частини, які підлягали українізації. Готові маршові роти передбачалося переформувати, створивши одні виключно із українців, а другі – із представників інших національностей. За задумом українських організацій Сімферополя, українські маршові роти мали бути направлені в 13-у та 62-у піхотні дивізії, у яких, на думку українців сімферопольського гарнізону, був найбільш високий відсоток українців [13, арк. 21].

Командир 38-ї піхотної запасної бригади зазначав, що самі українці вважають рух за створення національного полку стихійним, але його неможливо стримати "оскільки можна нарватися на ексцеси". "Рух цей у теперішній час вносить чвари в частинах і дезорганізацію

в ротах", – підкреслював комбриг. Українці ж, у свою чергу, заявляли військовому командуванню про те, що "при організації українських рот і батальйонів вони гарантують порядок і залізну дисципліну". Полковник Кондратьєв, зважаючи на серйозність намірів українців, визнавав за доцільне дозволити їм формувати українські маршові роти для відправки в запропоновані українцями частини [13, арк. 21 зв.].

Із міркуваннями командира запасної бригади був ознайомлений командуючий Одеським військовим округом генерал Ебель. У відповіді комбригу він зазначав, що питання, поставлені українцями, знаходяться у стані вирішення вищим військовим командуванням та Тимчасовим урядом. Генерал закликав "солдатів і офіцерів українців в ім'я прямого їх обов'язку перед батьківщиною і в ім'я моральної і службової відповідальності тилу перед товаришами, які знаходяться в копах і чекають з нетерпінням швидкого поповнення їх рядів, не затримувати відправки на фронт маршових рот і не розчленяти військової організації" [13, арк. 22].

Відповідь командуючого округом не задовольнила українців. 29 травня відбулося засідання сімферопольської української Ради, на якому організаційна комісія із виборних від рот 32, 33 і 34 піхотних запасних полків вирішила "об'явити окремий Український запасний полк" із усіх солдатів-українців сімферопольського гарнізону. Для роботи по українізації 35 пішого запасного полку, який стояв у Феодосії, комісія збиралася направити своїх представників [3, с. 65, 66]. 30 травня відбулося спільне засідання ради і організаційної комісії сімферопольського Українського військового клубу імені гетьмана Петра Дорошенка. На засідання прибули майже 60 представників українців, серед яких було більше 30 офіцерів. Учасники зборів обмінялися думками щодо формування полку. У обговоренні питання взяли участь і висловили свої міркування представники гарнізонного комітету та ради солдатських депутатів. Зібрання ухвалило "терміново і рішуче" сформувати Український запасний полк із солдатів-українців сімферопольського гарнізону.

Для проведення повсякденної роботи була вибрана особлива комісія, яка мала виконувати функції штабу запасного полку. Згідно постанови зборів, командир полку, батальйонні, ротні командири, як і весь командний склад, мали обиратися із офіцерів-українців. Однозначно прозвучала вимога про негайне формування українських маршових рот і спрямування їх на поповнення у корпуси, які підлягали українізації. Депутація із 10 чоловік ознайомила із постановами зборів начальника сімферопольського гарнізону [13, арк. 25].

Начальник сімферопольського гарнізону, щоб перешкодити організації полку, за згодою місцевої Ради солдатських депутатів наказав відібрати від українських солдатів однострої (певний час солдати мали лише нижню білизну) і зброю. Однак, навіть застосування таких далеко не ординарних заходів не змогло запобігти виникненню частини [5, с. 10].

На початку червня 1917 року українці сімферопольського гарнізону підтримали дії своїх співвітчизників із гарнізонів Херсону, Одеси, Катеринослава, які були стурбовані тим, що вище російське командування, давши обіцянку сприяти виділенню їх в окремі підрозділи, ставить цьому всілякі перешкоди та гальмує справу організації українського національного війська. Вони закликали усіх українців-вояків, призначених у маршові роти, виконати наказ Українського Генерального Військового Комітету і не виступати на фронт допоки не буде на це його розпорядження. На середину червня

1917 року відправка українських маршових рот із Сімферополя була припинена [14, арк. 34].

Під впливом українців аналогічну позицію зайняло і керівництво кримських татар. Муфтії Ч.Челебієв закликав солдатів татарської національності Сімферопольського гарнізону не підпорядковуватися військовому міністру і не йти на фронт, а формувати власні частини. За повідомленням таврійського губернатора, комісара М.Богданова, наприкінці червня 1917 року близько 1000 солдатів-татар відмовилося виїхати на фронт. Значна частина їх просто розійшлася по домівках [1, с. 70, 79].

Загальновійськові організації, які діяли в частинах російської армії, дислокованих у Сімферополі, вбачали у розвитку українського військового руху загрозу цілісності Росії та безздатності армії. На шпальтах органу сімферопольської ради солдатів-українців газети "Единение" публікувалися статті відверто погромницького характеру. Вони були сповнені ворожнечі до українців з погрозами на кшталт "близок час расплаты и мы имеем на это право" [7, с. 3]. Противником створення окремих українських частин виступав сімферопольський гарнізонний комітет. Він підтримував ідеї однієї із рот гарнізону, яка закликала солдатів-українців скоріше відправлятися на фронт, а розв'язання питання автономії України відкласти на майбутнє [1, с. 71].

Не зважаючи на різноманітні звинувачення українців, вони загалом продовжували підтримувати політику Тимчасового уряду, дії військового командування. Проте, лояльність українців-військових не додавала розуміння їх домагань. Особливо це стосувалося формування і спрямування українських поповнень у діючу армію. Так, 5 липня 1917 р. дві сотні 1-го Українського батальйону із 32 запасного полку сімферопольського гарнізону у складі 520 чоловік були відправлені на фронт. Вони прибули на залізничну станцію Знамянка в 10 запасний полк, щоб слідувати у корпус, який підлягав українізації. Командир же 10 запасного полку направив сотні у 5-й Сибірський стрілковий корпус. Українці самочинно вирушили в 6-й армійський корпус, про українізацію якого їм було відомо. Дорогою їх перехопив комкор 5 Сибірського стрілкового корпусу. Погрожуючи зброєю, обіцяючи застосувати кулемети, він силою спрямував поповнення у свій корпус. Українські сотні були розділені по полках 7 піхотної дивізії корпусу сибіряків. Перша сотня потрапила у 26-й Могилевський, а 2 сотня – у 28-й Полоцький полки.

Не зважаючи на те, що сотні були в полках найбездавніші полкове командування стало на перешкоді проведення роботи по українізації частин. У разі її проведення командир 26 Могилевського полку полковник Музиковський погрожував українцям тим, що їх чекає доля козаків полку імені Богдана Хмельницького, які були підступно розстріляні наприкінці липня 1917 р. при відправленні на фронт. Командир 5 Сибірського стрілкового корпусу заборонив українцям телеграфний зв'язок з УВГК, мотивуючи це приватним характером зносин своїх підлеглих з найвищим українським військовим органом [16, л. 15]. Комкор генерал-майор Г. Мілеант заявив про УВГК, що "він ніякої дезертирської української організації не визнає, а також не визнає Генерального комітету". Домагання українців влитися в український полк імені Богдана Хмельницького категорично відсікалися загальновійськовими комітетами та командиром корпусу [16, л. 15 об.].

Події навколо українського поповнення почали набирати загрозливого характеру. Відбулися збори українців. Прапорщик 1 козацької Української сотні з м. Сімферополя Тищенко надіслав рапорт в УВГК, в якому повідомляв про збори українців та їх категоричні вимоги

переведення в український корпус [16, л. 4]. Проте, низкою організаційно-силових заходів та розпорощенням солдатів-українців по окремих частинах російському командуванню вдалося нівелювати вимоги українців.

Активна діяльність українців у Сімферополі, Севастополі та інших гарнізонах Криму каталізувала рух кримських татар за створення своїх національних військових формувань. Під час перебування в Криму 17 травня 1917 року військового міністра О.Керенського до нього з проханням створити кримський полк звернулася мусульманська делегація. Міністр запропонував формувати полк із тиллових частин, не чіпаючи фронтові частини [9]. При підтримці українців у травні у Криму сформувався татарський батальйон. Командування полку ім. гетьмана П.Дорошенка встановило дружні взаємини із сімферопольським мусульманським солдатським комітетом, який очолював муфтії Ч.Челебієв [1, с. 55].

Поглиблення розвитку українського військового руху вимагало координації зусиль українців-воїків гарнізонів кримського півострову. Із цією метою 3 серпня був проведений з'їзд українців гарнізонів Таврії. На спільному засіданні сотенного комітету і усіх офіцерів українських батальйонів сімферопольського гарнізону, делегатів від севастопольського клубу імені Івана Сірка і представників українського військового комітету Феодосії було розглянуто питання розвитку українського руху в гарнізонах. Учасники з'їзду, проаналізувавши політичне становище, заявляли про свою вірність ідеям Універсалів Центральної Ради, акцентували увагу на доцільності активізації боротьби за автономію України, широкомасштабної роботи по українізації війська. Своє майбутнє українці-військові пов'язували з Установчими Зборами, а тому вважали за необхідне всюди готуватися до участі у їх виборах [12].

Українці-військові впливали на розвиток українського національно-визвольного руху у всьому Таврійському регіоні. 12 – 13 серпня у Сімферополі відбувся перший з'їзд представників українських організацій Таврії. У його роботі активну участь брали і представники від українських військових сімферопольського гарнізону. Військові були причетні до прийняття низки ухвал національно-демократичного характеру. Так, за допомоги українського офіцера з'їзд прийняв постанову про скликання Українською Центральною Радою Всеукраїнських Установчих Зборів, які мали розв'язати питання державного майбутнього України [11].

Серйозним випробовуванням для українців-військових фронту і тилу став заколот генерала Корнілова. С. Петлюра звернувся до українських організацій, представників у військах з директивою, у якій вимагав: "Накази генерала Корнілова не виконувати. Українці повинні всяко підтримувати Тимчасовий уряд хоч і прийшлося би стати до зброї" [8, с. 4, 5]. Українці сімферопольського гарнізону, які залишалися вірними демократичному шляху розвитку країни, відповіли лаконічно: "Все спокійно. Ждемо дальших директив" [8, с. 5].

Виведення українців-військових сімферопольського гарнізону на фронт приглушило осінню 1917 р. розвиток українського руху в місцевих військових частинах.

Таким чином, український рух у частинах сімферопольського гарнізону зародився і розвивався як складова частина українського військового руху в російській армії. Офіцери і солдати українці проводили акції спільними зусиллями, що надавало їм масовості і більшої організованості, і посилено сприяли розвитку українського національно-визвольного руху, у боротьбу за українську державність.

Русская армия 1914-1917 гг. – Париж, 1959. 3. Сергійчук В. Український Крим. – К., 2001. 4. Український національно-визвольний рух (березень – листопад 1917 року). Документи і матеріали. – К., 2003. 5. Шандрук П. Армія УНР та її боротьба за державність // Гуртуймося. – 1932. – № 9. 6. Юртик Г. "Перший" Симферопольський полк ім. гетьмана П.Дорошенка // Літературно-науковий вісник. – 1923. – Кн.1. 7. Вісник Українського Військового Генерального Комітету. – 1917. – № 5-6. 8. Вісник Українського Військового Генерального Комітету. – 1917. –

№ 13-14. 9. Киевская мысль. Веч. выпуск. – 1917. – 23 мая. 10. Нова Рада – 1917. – 13 мая. 11. Нова Рада. – 1917. – 25 серп. 12. Робітнича газета. – 1917. – 29 серп. 13. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України), ф. 1705, оп. 1, спр. 7. 14. ЦДАВО України, ф. 4100, оп. 1, спр. 28. 15. Российский государственный архив военно-морского флота, ф. Р-183, оп. 1, д. 1. 16. Российский государственный военный-исторический архив, ф. 366, оп. 2, д. 267.

Надійшла до редколегії 11.04.12

I. Семеніст, асп.

ЗАГОСТРЕННЯ АМЕРИКАНСЬКО-ЯПОНСЬКИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ НА РУБЕЖІ 1980-х – 1990-х РОКІВ

Стаття висвітлює загострення американсько-японських відносин в економічній сфері; аналізує вплив суперечностей на розвиток співробітництва у військово-політичній сфері.

The paper analysis the deterioration in US-Japanese economic relations; it studies the impact of economic conflict on development cooperation in the military sphere.

Із часу завершення окупації Японії та створення на початку 1950-х років американсько-японського союзу безпеки, відносини США та Японії у військово-політичній сфері стали наріжним каменем не тільки двосторонніх відносин, але й основою військової стратегії США в АТР. Витоки цього курсу слід шукати ще за часів окупації Японії, що почалася 28 серпня 1945 року з прибуттям генерала Д. Макартура у військовий аеропорт Ацуга, та формально завершилася 28 квітня 1952 року зі вступом у дію Сан-Франциського мирного договору. За ці 80 місяців була закладена основа нових відносин між Сполученими Штатами та Японією, а народження американсько-японського союзу стало наслідком цієї окупації.

Проте зміни викликані завершенням міжблокового протистояння не могли не вплинути на розвиток американсько-японських відносин. На фоні покращення загального клімату міжнародних відносин, двосторонні американсько-японські відносини наприкінці 1980-х років почали стрімко загострюватися та розвивалися по низхідній лінії. Причиною загострення американсько-японських відносин було широке коло суперечностей, що накопичились між двома країнами за часів "холодної війни". Торговельно-економічні протиріччя, що загострилися на рубежі 1980–1990-х років зумовили той факт, що американсько-японський союз безпеки опинився на роздоріжжі. Протягом всієї "холодної війни" ці питання знаходилися в тіні військово-політичного співробітництва й особливо гостро постали саме із закінченням протистояння по лінії Схід–Захід. Істотний вплив на двосторонні відносини також мала й ціла низка розбіжностей між союзниками в інших сферах, зокрема, в сфері розподілу витрат на оборону, розвитку спільних проектів у військово-технічній сфері. Проте, більшість з цих проблем були похідними від загострення суперечностей в торговельно-економічній сфері.

Суперечності в економічній сфері між Сполученими Штатами та Японією накопичувалися поступово протягом 1970-х та особливо 1980-х років. Основною проблемою для Сполучених Штатів у відносинах з Японією була негативна динаміка показника торговельного дефіциту, який з 1970-х років незмінно був на користь Японії. У перші післявоєнні роки розвиток зовнішньої торгівлі Японії повністю визначався американською окупаційною владою. Саме цим пояснюється монополне положення Сполучених Штатів протягом багатьох років в японському імпорті. Значну роль в цьому зіграла американська допомога, за рахунок якої фінансувався японський імпорту у 1940-і – 1950-ті роки [1, С.11]. Внаслідок цього протягом перших двох повоєнних десятиліть американсько-японське торговельне сальдо було на користь Сполучених Штатів, а американський імпорту

переважав експорт японських товарів до США. Вперше ситуація змінилася в 1965 році, коли японський експорт до Сполучених Штатів сягнув позначки 2479 млн. доларів, а американський імпорту склав 2366 млн. доларів. В 1967 році торговельне сальдо було знову на користь США, проте, вже наступного 1968 року японський експорт до США на 559 млн. доларів перевищив імпорту зі Сполучених Штатів, й протягом наступних років негативне сальдо американського торговельного дефіциту з Японією надалі зростало [2, С.281].

Зробивши ставку на зовнішню торгівлю та висунувши лозунг "Експортувати або померти!" – Японія змогла за 1970–1987 роки збільшити долю в світовій торгівлі вдвічі (з 5 до 10%), а активне сальдо торговельного балансу – в 16 разів (з 5 до 80 млрд. доларів). Японські корпорації не тільки потіснили американських конкурентів на ринках інших країн, але провели успішний наступ на внутрішній американський ринок. Якість продукції та низька ціна надавали японським товарам високу конкурентоздатність, що поряд з масованим наступом японського імпорту на американський ринок призвело до утворення величезного дисбалансу в торгівлі між країнами. Приблизно третина всього зовнішньоторговельного дефіциту США приходилося на торгівлю з Японією. Навіть підвищення курсу ієни в 1985 році не вплинуло на ситуацію: негативне сальдо балансу США в торгівлі з Японією не тільки не скоротилося, але, навпаки, збільшилося.

У 1970-ті роки в сфері промислової технології Японія все ще відставала від США та Західної Європи, а основу її експорту складали продукція середнього технологічного рівня: сталь, судна, текстиль, одяг та ін. Але вже в 1980-ті роки відбулася повна переорієнтація японського експорту й основне місце в ньому зайняли автомобілі, електроніка, засоби зв'язку, напівпровідники, станки з програмним управлінням. Таким чином, в структурі японського експорту зростала доля високотехнологічної продукції [5, С. 8-9]. Що стало причиною того, що торговельне сальдо у відносинах США та Японії протягом 1980-х років почало стрімко зростати (з 19,6 млрд. доларів у 1983 році до 34 млрд. у 1984 році та 56,8 млрд. у 1987 році [14, Р. 2]). Зростання експорту високотехнологічної продукції з Японії викликало занепокоєння в Конгресі США в зв'язку з побоюваннями втрати Сполученими Штатами конкурентоспроможності.

Негативний вплив на розвиток двосторонніх відносин в економічній сфері впливало квотування імпорту з боку японської сторони та регуляторні обмеження, через які американські компанії мали обмежений доступ до японського ринку. На підтвердження звинувачень Японії в протекціонізмі та нерівноправній конкуренції в Конгресі США зазначали, що в Японії виробляється 90% всіх мотоциклів проданих в США, 20% автомобілів